

University of *Ljubljana*
Faculty of *Mathematics and Physics*

Fizikalni praktikum 3

Vaja: Milikanov poskus

Poročilo

Avtor: Orlič, Luka

Nosilec: Kladnik, Gregor

Asistent: Podpilec, Rok

Ljubljana, 17. april 2025

Kazalo

Seznam uporabljenih simbolov in indeksov	2
1 Teoretični uvod	3
2 Empirični del	5
2.1 Naloga	5
2.2 Pripomočki	5
2.3 Navodilo	5
2.4 Meritve in obdelava	5
3 Zaključek	9

Seznam uporabljenih simbolov in indeksov

Oznaka	Pomen
--------	-------

Indeks	Pomen
--------	-------

1 Teoretični uvod

Milikanov poskus je poskus kjer s pomočjo znanih sil in newtonovih zakonov lahko določimo osnovni naboj e_0 . Poskus poteka tako, da opazujemo gibanje naelektrenih kapljic v gravitacijskem in električnem polju. Privzamemo, da ima kapljica v polju sferično obliko.

Opombna, n označuje absolutno vrednost večkratnika naboja!

Na okroglo kapljico, ki ima rezultanto sil 0, ki pada v zraku, delujejo: sila teže - $F_g = 4\pi/3 \cdot \rho r^3 g$, sila vzgona - $F_v = -4\pi/3 \cdot r^3 \rho_{zr} g$ in Stokesova sila - $F_s = -6\pi\eta r v$. Potem velja enačba (1)

$$0 = \frac{4\pi r^3 g}{3} (\rho - \rho_{zr}) - 6\pi\eta r v$$

$$\frac{3 \cdot 6\pi\eta r v}{4\pi r^3 g} = \rho - \rho_{zr}$$

$$\underline{\underline{r^2 = \frac{9\eta v}{2(\rho - \rho_{zr})g}}}$$
(1)

Če to isto kapljico sedaj umestimo v električno polje $\vec{E}$, bo nanj delovala še električna sila $F_e = ne_0 E$ in rezultanta ne bo več nič, ampak bo enaka električni sili, torej velja enačba (2). Vemo, da je $E = U/d$, kjer je U napetost na kondenzatorju in d distanca med ploščama kondenzatorja, kjer sta obe količini znani vrednosti.

$$ne_0 E = \frac{4\pi r^3 g}{3} (\rho - \rho_{zr}) - 6\pi\eta r v$$
(2)

$$\underline{\underline{\frac{ne_0}{U} = \frac{2\pi r d}{U} \left[\frac{2r^2 g}{3} (\rho - \rho_{zr}) - 6\pi\eta r v \right]}}}$$
(3)

Tako torej lahko za kapljice, ki v danem električnem polju lebdijo mirujejo in brez električnega polja, po kratkem relaksacijskem času padajo s konstantno hitrostjo v uporabim enačbo (3), ter dobimo večkratnik osnovnega naboja.

Sveda pa lahko to računamo tudi na drugi način. V tem primeru predpostavimo, da imamo dve električni polji, za katera velja $|E| = \vec{E}_+ = -\vec{E}_-$, oziroma imajo enako jakost le nadsprotno smer.

Opomba, plus indeks indicira, da je polje vsmerjeno enako kakor gravitacija. V takima poljima opazujemo dano kapljico in njeno hitrost v_+ in v_- , kjer hitrosti pripadata električnima poljema z istima

indeksima. Nato velja:

$$\begin{aligned} -ne_0E_+ &= \frac{4\pi r^3 g}{3} (\rho - \rho_{zr}) + 6\pi\eta r v_+ \\ +ne_0E_- &= \frac{4\pi r^3 g}{3} (\rho - \rho_{zr}) - 6\pi\eta r v_- \end{aligned}$$

Če ti dve enačbi seštejemo, dobimo enačbo (5).

$$0 = \frac{4\pi r^3 g}{3} (\rho - \rho_{zr}) - 3\pi\eta r (v_+ - v_-) \quad (4)$$

$$r^2 = \frac{9\eta(v_+ - v_-)}{4g(\rho - \rho_{zr})} \quad (5)$$

Podobno naredimo, le da enačbi odštejemo in dobimo enačbo za naboj delcev (6).

$$\underline{\underline{ne_0 = \frac{3\pi\eta}{E} r |v_+ + v_-|}} \quad (6)$$

2 Empirični del

2.1 Naloga

1. Izmeri hitrosti gibanja kapljic v gravitacijskem in električnem polju.
2. Iz meritev izračunaj velikosti kapljic in njihov naboj ter določi osnovni naboj.

2.2 Pripomočki

- Millikanov aparat: kondenzator z razmikom $d = 5(1 \pm 0.02)$ mm, razpršilec z oljem ($\rho = 0.973 \text{ g cm}^{-3}$), LED za osvetljevanje
- mikroskop s kamero, ki je priključena na računalnik
- usmernik za 300V
- preklopnik smeri napetosti
- voltmeter

2.3 Navodilo

Vklopim računalnik in napajalec za belo LEDico, ki osvetljuje notranjost kondenzatorja. Oljne kapljice s stiskom gumijastega balona razpršilca vbrizga, skozi luknjico na zgornji plošči kondenzatorja, ki jih na temnem zaslonu opazim kot svetle točke. Nabite kapljice lahko spuščam gor ali dol s spreminjanjem napetosti preko usmernika za 300V. Posnamem zaslon po prvem in drugem načinu to analiziram preko programa, ki mi potem izračuna hitrost izbrane kapljice, kar si zapišem.

2.4 Meritve in obdelava

Za račun potrebujem tudi gostoto olja, zraka ter njegovo viskoznost:

$$\begin{aligned}\rho &= (973 \pm 1) \text{ kg/m}^3, \\ \rho_{zr} &= (120 \pm 5) \text{ kg/m}^3, \\ \eta_{zr} &= (18.3 \pm 0.1) \mu\text{Pas}\end{aligned}$$

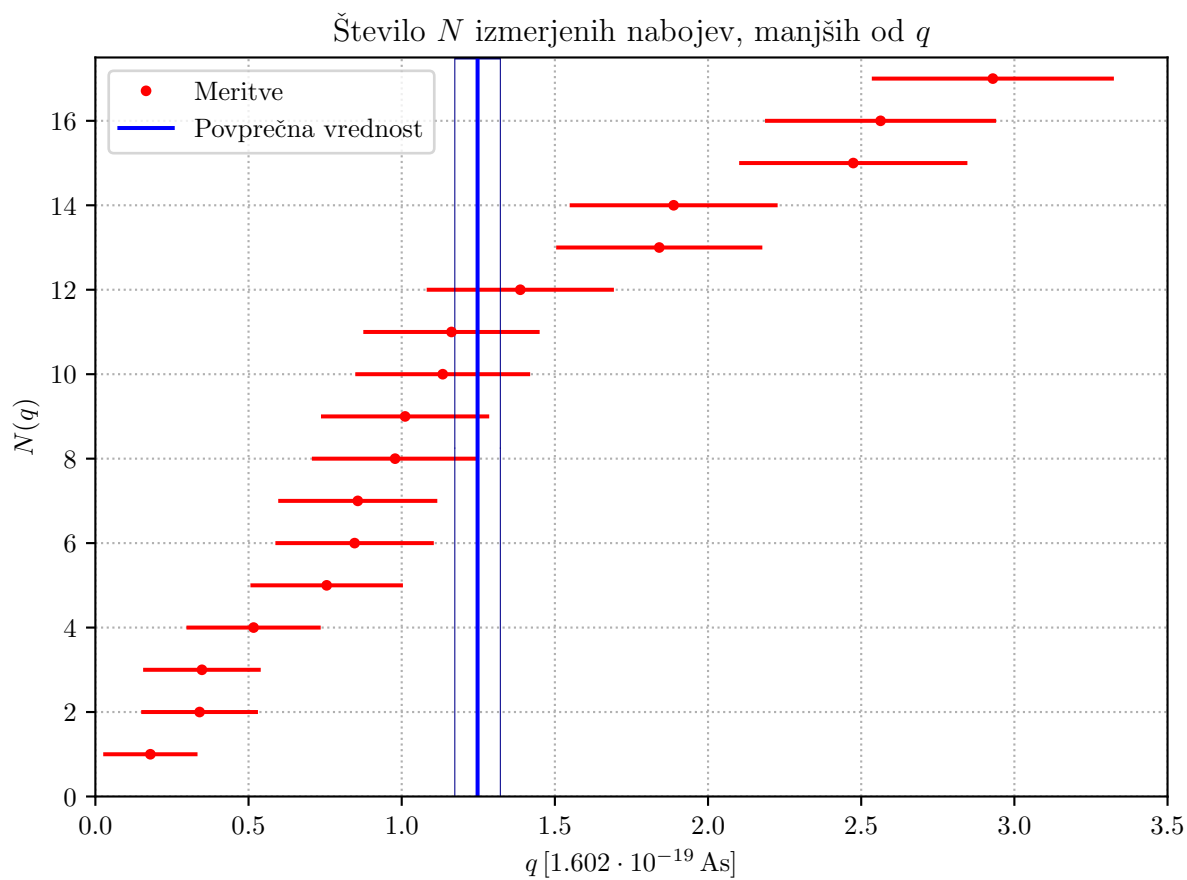
Opomnimo, da je pri merjenju temperatura sobe bila $(22,8 \pm 0,2)^\circ\text{C}$, torej lahko uporabimo viskoznost zraka pri 23°C in nimamo prevelikega odstopanja.

2.4.1 Prvi način merjenja - mirovanje

Za ta način imamo podatke in rezultate tabeliran v tabeli (1).

v [$\mu\text{m/s}$]	δv [$\mu\text{m/s}$]	r [nm]	δr [nm]	e_0 [$1.602 \cdot 10^{-19}$ A s]	δe_0 [$1.602 \cdot 10^{-19}$ A s]
13.4	0.4	363.2	0.2	0.3	0.6
13.6	0.4	365.9	0.2	0.3	0.6
17.7	0.3	417.4	0.1	0.5	0.4
42.0	0.1	643.0	0.1	1.9	0.2
24.8	0.2	494.1	0.1	0.9	0.3
30.4	0.2	547.0	0.1	1.2	0.2
27.1	0.2	516.5	0.1	1.0	0.3
24.6	0.2	492.1	0.1	0.8	0.3
22.8	0.2	473.8	0.1	0.8	0.3
8.8	0.6	293.5	0.3	0.2	0.9
29.9	0.2	542.5	0.1	1.1	0.3
41.3	0.1	637.6	0.1	1.8	0.2
51.5	0.1	712.0	0.0	2.6	0.1
56.3	0.1	744.5	0.0	2.9	0.1
27.7	0.2	522.2	0.1	1.0	0.3
34.2	0.1	580.2	0.1	1.4	0.2
50.3	0.1	703.7	0.0	2.5	0.2

Tabela 1: Tabela meritev in rezultatov za merjenje s 1. načinom

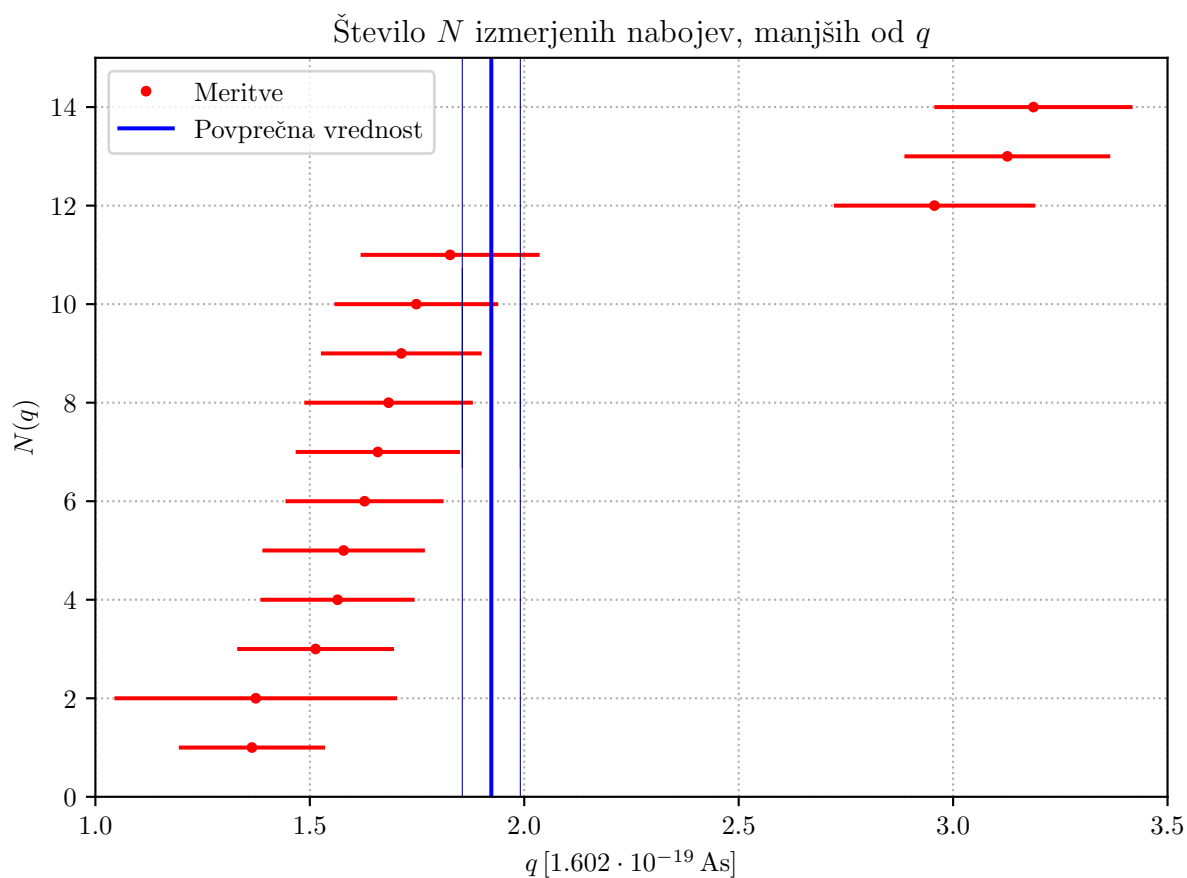
Slika 1: Histogram prikazuje točke velikosti naboja. Lahko opazim 'stopnice', ki so mnogokratniki osnovnega naboja.

2.4.2 Drugi način merjenja - gibanje gor in dol

Za drugi način imam sledeče podatke pri napetosti $U = 134mV$:

v_+ [$\mu\text{m/s}$]	δv_+ [$\mu\text{m/s}$]	v_- [$\mu\text{m/s}$]	δv_- [$\mu\text{m/s}$]	r [nm]	δr [nm]	e_0 [$1.602 \cdot 10^{-19}$ A s]	δe_0 [e_0 A s]
70.1	0.1	23.8	0.2	477.4	0.1	1.7	0.1
67.8	0.1	26.4	0.2	451.4	0.1	1.7	0.1
73.0	0.1	34.2	0.1	437.0	0.1	1.8	0.1
68.7	0.1	29.2	0.2	440.9	0.1	1.7	0.1
59.7	0.1	14.5	0.3	471.7	0.1	1.4	0.1
72.0	0.1	56.8	0.1	273.5	0.2	1.4	0.2
63.7	0.1	23.0	0.2	447.6	0.1	1.5	0.1
67.5	0.1	4.6	1.1	556.4	0.1	1.6	0.1
65.7	0.1	26.4	0.2	439.8	0.1	1.6	0.1
70.5	0.1	0.7	7.1	586.1	0.1	1.6	0.1
72.8	0.1	1.2	4.2	593.6	0.0	1.7	0.1
99.6	0.1	37.4	0.1	553.3	0.1	3.0	0.1
103.4	0.0	39.2	0.1	562.1	0.1	3.1	0.1
106.1	0.0	18.0	0.3	658.5	0.0	3.2	0.1

Slika 2: Histogram prikazuje točke velikosti naboja. 'stopnice' oz. mnogokratniki osnovnega naboja so tukaj slabše vidni.

3 Zaključek

$$q_1 = (1, 2 \pm 0, 5) e_0 \text{ A s} \quad (7)$$

$$q_2 = (1, 9 \pm 0, 5) e_0 \text{ A s} \quad (8)$$

$$q_0 = \frac{q_1 + q_2}{2} = (1, 5 \pm 0, 5) e_0 \text{ A s} \quad (9)$$

$$\delta q = |q_1 - q_2| = (0, 7 \pm 0, 3) e_0 \text{ A s} \quad (10)$$

$$q_{pas} = q_{2,12} - q_{2,11} = (1, 1 \pm 0, 3) e_0 \text{ A s} \quad (11)$$

Dobili smo rezultat, ki zajema pravo vrednost osnovnega naboja e_0 na robu svoje napake.

Sumimo, da je prišlo do sistemske napake, kajti v grafu (2) lahko vidimo, da meritve ustvarjajo pasove približne širine naboja e_0 . To širino smo ocenili z q_{pas} in se v primerjavi z dejansko vrednostjo zelo dobro ujema in torej, je "povprečje stopnic" na grafu (2) nekoliko sistematsko zamaknjeno.

Na grafu (1) opazimo, da obstajajo tudi vrednosti, ki so med diskretnimi naboji. Sumimo, da do takih primerov pride zaradi slabe meritve hitrosti, torej delec pospešuje, ko je merjena hitrost.

Če primerjamo, rezultata q_1 in q_2 , opazimo, da so znotraj napake oddaljena za ravno eno širino navideznega "pasu" na grafu (2), kar bi nam moralo takoj pokazati, da je verjetno večja vrednost večkratnik osnovnega naboja, kar se je zgodilo zaradi premajhne populacije podatkov (merjenih kaplic), in bi za pravi približek osnovnega naboja vzeli q_1 , ki je po absolutni vrednosti, znotraj napake, enak širini pasa in tako lahko tudi dodatno ojačamo našo hipotezo, da je q_1 zares vrednost osnovnega naboja.